

Косович В. М.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри теорії та філософії права юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

ПРАВОВА ДОКТРИНА ЯК ЗАСІБ ПОДОЛАННЯ НЕДОЛІКІВ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ УКРАЇНИ

Розвиток правової системи України супроводжується інтенсивним оновленням джерельної бази юридичного права, насамперед нормативно-правових актів. Необхідність створення великої кількості нормативно-правових актів у короткий час стає причиною не завжди їх високої якості. Аналізуючи чинне законодавство України, можна виявити численні недоліки, зумовлені недотриманням нормопроектної техніки. Недоліки в нормативно-правових актах – передумова правореалізаційних та правозастосувальних помилок. Оскільки усунення правотворчих недоліків – це складний та тривалий процес, актуальною є необхідність пошуку засобів їх подолання.

Практично усі вітчизняні та зарубіжні науковці, які досліджують питання правотворчих дефектів (помилки) торкаються питання їх подолання, пропонуючи необхідні для цього засоби [1]. Ми вважаємо за доцільне звернути увагу на можливостях використання як засобу боротьби із недоліками законодавства України «надбань» правової науки.

Сьогодні йдеться про доволі широкий спектр недоліків, що можуть мати місце у нормативно-правових актах – колізії, прогалини, помилки, дефекти, дублювання, упущення, неузгодженість і таке інше. Законодавець із цієї гами звертає увагу лише на прогалини і пропонує загальновідомі способи їх подолання – аналогію закону та аналогію права (див. ст. 8 Цивільного кодексу України та ст. 10 Сімейного кодексу України). Натомість науковці пропонують певні способи подолання різних недоліків. На основі проведених досліджень практично сформувалась правова доктрина. Правова доктрина являє собою певний вид юридичного дослідження та його результатів на підставі застосування особливого методу, що полягає в систематичному, аналітико-оціночному поясненні істотного змісту права: приватного, публічного, кримінального. Вона представлена, насамперед, у підручниках, хрестоматіях, монографіях та коментарях до законодавства і зводиться, головним чином, до інтерпретації та систематизації положень діючого права [2, С. 61].

Наукові підходи можна умовно розділити на дві групи. Перша – це стійкі доктринальні підходи до подолання найбільш явних і відповідно

визнаних юридичною громадськістю недоліків, наприклад, колізій між нормативно-правовими приписами, що містяться в одному чи різних нормативно-правових актах. Нагадаємо, що йдеться про верховенство: нормативно-правового акта, який має вищу юридичну силу; який виданий пізніше; спеціального нормативно-правового акта щодо загального, при умові рівності нормативних документів за юридичною силою.

Друга група – засадничі наукові положення, які можуть використовуватись для конкретних правотворчих помилок, виявлених професійними правотворцями або під час застосування нормативно-правових приписів. Йдеться про подолання не «типових», а «індивідуальних» недоліків у законодавчих актах. Наведемо приклад. Пункт перший частини першої ст. 83 Закону України від 07.07.2010 р. № 2453-VI "Про судоустрій і статус суддів" закріплює, що суддя може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності у випадку: "істотного порушення норм процесуального права при здійсненні правосуддя, пов'язаного, зокрема, з відмовою у доступі особи до правосуддя з підстав, не передбачених законом, порушення вимог щодо розподілу та реєстрації справ у суді, правил підсудності чи підвідомчості, необґрунтоване вжиття заходів забезпечення позову". Оціночний термін "істотні порушення" надає право ВККС України у кожному конкретному випадку з'ясувати чи порушення норм процесуального права має істотний характер. Термін "зокрема" (не зовсім вдалий), оскільки не вказує на вичерпність чи не вичерпність названих далі видів порушення процесуальних норм. Однак беручи до уваги те, що мова йде про проступок як різновид правопорушення (однією із ознак якого є протиправність) і як підставу для юридичної відповідальності, термін "зокрема" можна трактувати, як "а саме". Застосовується цей термін законодавцем з метою конкретизації порушень норм процесуального права, за які суддя може притягуватись до дисциплінарної відповідальності. Інакше, використовуючи порівняльно-правовий метод, можна дійти до того, що стверджувати про можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності і за діяння прямо непередбачені законом. Отож, беручи до уваги доктринальне вчення стосовно правопорушення та його ознак, можна сформулювати рекомендацію щодо правильного використання «проблемної» норми.

Вагомість наукових підходів для праворегулятивної практики проявляється і у використанні Конституційним Судом України позицій провідних правничих шкіл України стосовно складних правових «казусів». У багатьох рішеннях Конституційний Суд мотивує свою позицію поміж іншого й оцінками науковців.

Наведене ілюструє важливість наукової доктрини для ефективної правозастосувальної діяльності, навіть у випадку певних недосконалостей у нормативно-правових актах. Однак, можливість використання доктринальних знань для подолання законодавчих недоліків сьогодні носить лише теоретичний характер.

Сьогодні, на нашу думку, актуальним стало нормативне закріплення правил використання правової доктрини у праворегулятивній практиці.

Схвалення у цьому плані заслуговує введення у проект Закону України «Про нормативно-правові акти» [3] спеціальних статей щодо способів подолання прогалин та колізій – ст. 68 «застосування нормативно-правових актів до усунення прогалин» та ст. 71 «застосування нормативно-правових актів до усунення суперечностей». Однак способи подолання інших недоліків не проектуються.

З метою використання правової доктрини як універсального засобу подолання недоліків вважаємо за необхідне запропонувати таке нормативне формулювання: «у випадку відсутності юридичних засобів, необхідних для подолання недоліків нормативно-правових актів України, може використовуватись правова доктрина».

Звичайно така норма далеко не ідеальна навіть виходячи із неоднозначності самої правової доктрини, але її наявність дозволить легалізувати використання загальноновизнаних науковою спільнотою правових постулатів в праворегулятивній практиці (якщо мають місце недоліки у джерельній базі правового регулювання).

Література

1. Див., наприклад, Занина М.А. Дефекты современного законодательства: причины и пути их преодоления / М.А.Занина // Правотворчество в Российской Федерации: проблемы теории и практики: Сборник научных статей – М.: Российская академия правосудия, 2010.; Лашков А.С. Правотворческие ошибки. Проблемы теории и практики: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. / А.С.Лашков. – Санкт-Петербург, 1999.; Морозова Л.А. Правотворческие ошибки и процессуальные средства их устранения / Л.А.Морозова // Государство и право. – 2010. – №1.; Риндюк В. І. Техніко-юридичні помилки в нормативно-правових актах: поняття та види / В.І.Риндюк // Держава і право. – Випуск 57. – Київ, 2012.
2. Правова доктрина України / [за заг. ред. О. В. Петришина]. – Т.1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція / [В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін]. – Х.: Право, 2013. – С. 61.
3. Про нормативно-правові акти: Проект Закону від 01.12.2010 р. № 7409 [Електронний ресурс] / [ініціатива Ю. Мірошніченко]. – Режим доступу:

Косович, В.М. Правова доктрина як засіб подолання недоліків нормативно-правових актів України [Текст] / В. М. Косович // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 3-6.